

Andre Green : ‘La mere morte’

Εργασία στο πλαίσιο του Προγράμματος «Εισαγωγική Εκπαίδευση στην
Ψυχαναλυτική Πράξη» ΕΠΕΚΕΙΝΑ

Τζαβάρα Κατερίνα

Εποπτεία, Σάββας Μπακιρτζόγλου

Andre Green

Ο Andre Green γεννήθηκε το 1927 στην Αίγυπτο. Οι γονείς του, σεφαραδικής εβραϊκής καταγωγής-πορτογαλικής ο πατέρας του και ισπανικής η μητέρα του-είχαν εγκατασταθεί πολλά χρόνια πριν στην Αίγυπτο. Ο Green ήταν το τέταρτο παιδί στην οικογένεια, ο ίδιος περιγράφει τον εαυτό του σαν τον τελευταίο τροχό της οικογενειακής αμάξης, σχετικά απομονωμένο από τους υπόλοιπους. Επίσης αναφέρει ότι ήταν παιδί μεγάλων σε ηλικία γονιών, για τους οποίους ο ερχομός του δεν βιώθηκε με την περιέργεια που γεννά κάτι το πρωτόγνωρο. (Duparc, 2008).

Στα 18 του χρόνια έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με την ψυχανάλυση με αφορμή το μάθημα της φιλοσοφίας. Η καθηγήτρια του, Lydia Harari (αργότερα ψυχαναλύτρια στην Ψυχαναλυτική Εταιρεία του Παρισιού), τον μύησε στον Freud και τον έβαλε να διαβάσει το ‘Εισαγωγή στην Ψυχανάλυση’. Παρά την μεγάλη του αγάπη για τη φιλοσοφία αποφασίζει να ακολουθήσει την ιατρική. Το 1946 μεταναστεύει στο Παρίσι που πάντα τον γοήτευε και επτά χρόνια αργότερα περνάει με εξετάσεις στην ψυχιατρική. Στην αυτοβιογραφία του περιγράφει το έτος εισαγωγή του στη ψυχιατρική ως «το έτος που γεννήθηκε». Το 1965 αφού ολοκληρώνει την εκπαίδευση του ως ψυχαναλυτής, γίνεται μέλος στη Γαλλική Ψυχαναλυτική Εταιρεία στην οποία και διετέλεσε πρόεδρος από το 1986-1989 (Duparc, 2008).

Ο Green ήταν ανοικτός στα διάφορα ρεύματα των ανθρωπιστικών επιστημών και της ανάλυσης. Στο έργο του κατάφερε να ενσωματώσει τις σημαντικότερες συνεισφορές της Melanie Klein, του Winnicott και κάποια γόνιμα στοιχεία της συνεισφοράς του Lacan. Το έργο του Green αρκετά πλούσιο και πυκνό απέκτησε ιδιαίτερη αξία όχι μόνο λόγω της σπουδαιότητάς του αλλά και της ποικιλίας των θεμάτων του. Ο ίδιος έχει συμβάλλει σημαντικά στην καλύτερη κατανόηση των οριακών οργανώσεων καθώς και στην κατανόηση της μητρικής λειτουργίας. Η ψυχαναλυτική θεωρία οφείλει στον Green έννοιες όπως «νεκρή μητέρα», «αποαντικειμενοποίηση», καθώς και σημαντικά έργα για το συναίσθημα, τη γλώσσα, τις δυνάμεις της καταστροφικότητας, το «κακό», το ρόλο του αντικειμένου, τις ενορμήσεις, τη σεξουαλικότητα και την εισαγωγή του «αρνητικού». Το αρνητικό αποτελεί βασικό άξονα που διατρέχει όλο το έργο του (Duparc, 2008).

Ο Green αγαπούσε την Ελλάδα, την ελληνική σκέψη και την ελληνική μυθολογία. Στο έργο του «Αποσύνδεση» (La deliasion) αναφέρει: ‘σε καμία άλλη μυθολογία (πλην της ελληνικής) και σε κανένα πολιτισμό, οι άνθρωποι δεν τοποθετήθηκαν με τέτοια οξυβέλεια εν σχέση με την επιθυμία’ (Ποταμιάνου, 2011).

Η ‘πορεία’ του Green τελείωσε το 2012, αφήνοντας πίσω ένα πολύ σημαντικό έργο το οποίο σημάδεψε το διεθνή ψυχαναλυτικό χώρο. Στα ελληνικά έχουν μεταφραστεί δύο έργα του «Η ιδιωτική τρέλα» (εκδ. Καστανιώτη) και «Το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα στην τραγωδία» (εκδ. Ίκαρος) επίσης συμμετείχε στο συλλογικό έργο «Η θεωρία του αρνητικού στην ψυχανάλυση» (εκδ. Νήσος). Η ‘νεκρή μητέρα’ είναι μια από τις πιο γνωστές ψυχαναλυτικές του εργασίες. Ο ίδιος αποκάλυψε ότι έναυσμα αυτής της εργασίας αποτέλεσε η κατάθλιψη της μητέρας του- όταν η νεαρή αδερφή της είχε ένα ατύχημα και κήκε ζωντανή-ο Green ήταν τότε δύο ετών (Duparc, 2008).

Η ‘νεκρή μητέρα’

Πολλοί ψυχολόγοι-ψυχαναλυτές έχουν ασχοληθεί με τη σχέση μητέρας-βρέφους και την ποιότητα αυτής της σχέσης, καθώς διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη ψυχική οργάνωση του βρέφους. Η μητρική φροντίδα και η ψυχική διάθεση της μητέρας έχει προσλάβει μεγάλες διαστάσεις σε ειδικές εκφάνσεις της ψυχοπαθολογίας. Ο Winnicott (1948) άρχισε πρώτος να λαμβάνει υπόψη του τις συνέπειες που έχει στο νήπιο η κατάθλιψη της μητέρας, συγκεκριμένα αναφέρει ότι τα παιδιά με καταθλιπτικές μητέρες ‘επωμίζονται ένα καθήκον που δεν μπορεί ποτέ να εκπληρωθεί: να αντιμετωπίσουν τη διάθεση της μητέρας τους’.

Ο Green (1983) στο έργο του «Νεκρή μητέρα» αναφέρεται στις επιπτώσεις που έχει στο παιδί η ψυχική απώλεια της μητέρας και όχι η φυσική απώλεια του πραγματικού θανάτου της. Η ‘νεκρή’ μητέρα είναι μια έννοια που αναφέρεται στην αναπαράσταση του ειδώλου της μητέρας που έχει εδραιωθεί στη ψυχή του παιδιού ως επακόλουθο της μητρικής κατάθλιψης, η οποία μετασχημάτισε με βίαιο τρόπο το ζων αντικείμενο, που ήταν η πηγή ζωτικότητας του παιδιού, σε μια απόμακρη μορφή, άτονη, πρακτικά άψυχη με επιπτώσεις στις μελλοντικές αντικειμενότροπες σχέσεις και στο ναρκισσισμό του.

Οι κεντρικές ιδέες που αποτελούν την βάση των θεωρητικών αναζητήσεων του Green είναι δύο. Η πρώτη αφορά την *απώλεια του αντικειμένου*, ως θεμελιώδης στιγμή στη δόμηση της ανθρώπινης ψυχής και η δεύτερη είναι αυτή της *καταθλιπτικής θέσης*, μια γενική κατάσταση που αναφέρεται σε ένα αναπόφευκτο γεγονός στη διαδικασία της ανάπτυξης.

Το άγχος της απώλειας του αντικειμένου, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Green, παίρνει τα χρώματα του πένθους: μαύρο και άσπρο, μαύρο σαν την κατάθλιψη και άσπρο σαν την κατάσταση του κενού. Αν και η μητέρα είναι ζωντανή, είναι ουσιαστικά νεκρή για το παιδί, εξακολουθεί να το φροντίζει αλλά *η καρδιά δεν είναι εκεί*. Πρόκειται για την *παρουσία της απύσας μητέρας ή τη νεκρική παρουσία* (Γαλανάκη, 2003). Το αντικείμενο είναι ‘νεκρό’, το κενό-βουβό πένθος της μητέρας προκαλεί κενό πένθος στο βρέφος *θάβοντας ένα μέρος του εαυτού του στη μητρική νεκρόπολη*. Το πένθος που βυθίζεται το βρέφος δεν οφείλεται στην πραγματική απώλεια του αντικειμένου, δεν πρόκειται για πραγματικό αποχωρισμό από το αντικείμενο που έχει εγκαταλείψει το υποκείμενο. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα

αυτής της κατάθλιψης είναι ότι λαμβάνει χώρα παρουσία του αντικειμένου, το οποίο βρίσκεται το ίδιο απορροφημένο από ένα πένθος. Βασικές αιτίες της μητρικής κατάθλιψης μπορεί να είναι η απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου, ενός γονέα, ενός φίλου, ενός παιδιού (αποβολή) ή ένα ναρκισσιστικό τραύμα όπως ταπείνωση, παραμέληση ή εγκατάλειψη από το σύζυγο.

Η ξαφνική απώλεια της αγάπης βιώνεται από το παιδί ως μια καταστροφή και συνοδεύεται από *απώλεια του νοήματος*, καθώς δεν έχει καμιά εξήγηση για να καταλάβει τι συνέβη. Τίποτα δεν του κάνει πια αίσθηση, όλα έχουν αλλάξει παρόλο που η ζωή συνεχίζει να φαίνεται φυσιολογική. Η *‘κατασκευή’ του μαστού, της οποίας η ηδονή είναι η αιτία, ο σκοπός και εγγυητής χωρίς αιτία ξαφνικά κατέρρευσε*. Αρχικά το παιδί καταλογίζει το σφάλμα στον εαυτό του, σκέφτεται ότι το σφάλμα συνδέεται με την ίδια του την ύπαρξη παρά με μια απαγορευμένη επιθυμία, η ίδια του η ύπαρξη καθίσταται απαγορευτική. Στη συνέχεια στρέφεται προς τον πατέρα θεωρώντας τον υπεύθυνο για την απόσυρση της μητρικής αγάπης ή οδηγείται σε πρόωρη και έντονη προσκόλληση σ’ αυτόν βλέποντας τον ως σωτήρα που θα επιλύσει τη σύγκρουση μεταξύ μητέρας και παιδιού. Σ’ αυτό το σημείο λαμβάνει χώρα ένα *πρώιμο οιδιπόδειο σύμπλεγμα*, μια *πρόωρη τριαδικότητα* με τρία πρόσωπα, το παιδί, τη μητέρα και τον πατέρα που εξισώνεται με το άγνωστο αντικείμενο πένθους της μητέρας. Συνήθως ο πατέρας δεν ανταποκρίνεται στη ψυχική δυσφορία του παιδιού και έτσι το παιδί βρίσκεται εγκλωβισμένο ανάμεσα σε μια *‘νεκρή’* μητέρα και έναν απόμακρο πατέρα.

Ωστόσο το παιδί, αν και μάταια, έχει προσπαθήσει να επαναφέρει τη μητέρα του στη ζωή, έχει βιώσει την απώλεια της αγάπης της, έχει επιχειρήσει να αντιμετωπίσει το άγχος του με ανησυχία, αυπνίες, εφιάλτες, θα εφαρμόσει μια σειρά αμυνών διαφορετικής φύσης:

- Η πρώτη και πιο σημαντική θα είναι μια μοναδική κίνηση με δύο όψεις: η *αποεπένδυση του μητρικού αντικειμένου και η ασυνείδητη ταύτιση με τη μητέρα*. Η αποεπένδυση (decathexis) κυρίως συναισθηματική αλλά και αναπαραστασιακή, αποτελεί ένα *ψυχικό φόνο* του αντικειμένου που διαπράχθηκε χωρίς μίσος. Αντί το αντικείμενο να καταστραφεί δημιουργείται μια *ψυχική τρύπα*, ένα κενό στη σχέση του παιδιού με το αντικείμενο-μητέρα. Η μητέρα με την αποεπένδυση βιώνεται ως απουσία, δεν είναι καν αναπαραστάσιμη για το βρέφος και εκφράζεται ως *αρνητική*

ψευδαίσθηση (μια αναπαράσταση της απουσίας αναπαράστασης), ενώ στο πεδίο του συναισθήματος εκφράζεται ως κενότητα, έλλειψη νοήματος (Duparc, 2008).

Με την *αρνητική ταύτιση* με το αντικείμενο-μητέρα προσπαθεί να πετύχει την επανένωση μαζί της. Με την ταύτιση αποσκοπεί όχι να γίνει σαν τη μητέρα αλλά να γίνει το ίδιο η μητέρα. Κύριος στόχος είναι να διατηρηθεί η κατοχή του. Η διατήρηση αυτή έχει στοματικό χαρακτήρα και είναι ασυνείδητη, σε αντίθεση με την αποεπένδυση που είναι συνειδητή, καθώς το παιδί θέλει να απαλλαγεί από το αντικείμενο. Η διαδικασία αποχωρισμός-εξατομίκευση δεν πραγματοποιείται, αντί του αποχωρισμού πραγματοποιείται η συμβίωση και συγχώνευση με το νεκρό αντικείμενο-μητέρα δημιουργώντας μέσα του ένα *αίσθημα κενού* το οποίο πλήττει τον ναρκισσισμό του. Η ταύτιση κατ' επέκταση με το κενό της αποεπένδυσης και όχι με το ίδιο το αντικείμενο εμφανίζεται κάθε φορά που ένα νέο αντικείμενο πρόκειται να καταλάβει τον κενό ψυχικό χώρο, καθιστώντας το υποκείμενο ανίκανο να αγαπήσει. Η αγάπη έχει παγώσει, είναι πλέον '*υποθηκευμένη*' στη νεκρή μητέρα. Η μοναξιά που άλλοτε είχε αρνητικό πρόσημο μετατρέπεται σε θετική και αποτελεί ασφαλές καταφύγιο για το υποκείμενο.

Η *απώλεια νοήματος* οδηγεί το βρέφος σε ένα δεύτερο μέτωπο αμυνών:

- Στην *απελευθέρωση ενός δευτερογενούς μίσους*, το οποίο έχει πρωκτικό χαρακτήρα με αποχρώσεις μανιακού σαδισμού όπως κυριαρχίας πάνω στο αντικείμενο, εκδίκησης, σπύλωσης κ.α.
- Στην *αυτό-ερωτική διέγερση*. Το παιδί αναζητά τη αισθησιακή ευχαρίστηση χωρίς τρυφερότητα και χωρίς έλεος, η οποία δεν συνοδεύεται αναγκαστικά από σαδιστικές φαντασιώσεις. Η αποσύνδεση αισθησιασμού από την τρυφερότητα οδηγεί σε μια *πρόωρη αποσύνδεση σώματος-ψυχής* και στο μπλοκάρισμα της αγάπης, αφού δεν είναι δυνατόν να δημιουργηθεί σχέση δύο αντικειμένων με κοινή ολική ικανοποίηση.
- Στην *πρώιμη ανάπτυξη διανοητικών και φαντασιωσικών ικανοτήτων* αποβλέποντας στην κάλυψη της ψυχικής τρύπας και στη δημιουργία ενός '*μπαλωμένου στήθους*' με μια '*γνωστική γάζα*'. Η μετουσίωση δεν απουσιάζει από την ζωή αυτών των ατόμων, αφοσιώνονται στην τέχνη ή στην επιστήμη εκφράζοντας, όπως υποστηρίζει ο Green, «ένα τρελό πάθος για τη μητέρα».

Παρόλα αυτά παραμένουν εξαιρετικά ευάλωτοι τόσο στη προσωπική-σεξουαλική τους ζωή όσο και στην εργασία, ακόμα και αν έχουν δημιουργήσει τη δική τους οικογένεια και έχουν ένα σταθερό επάγγελμα.

Συνοψίζοντας, οι στόχοι του υποκειμένου που χαρακτηρίζεται από το σύμπλεγμα¹ της νεκρής μητέρας, είναι οι εξής:

1. Να διατηρηθεί ζωντανό μέσω του μίσους του για το αντικείμενο, μέσω της αναζήτησής του νοήματος.
2. Να επανεμψυχώσει τη μητέρα, να της εμφυσήσει ξανά την όρεξη για ζωή, να την κάνει να χαμογελάσει και να γελάσει.
3. Να επαναξιολογήσει το αντικείμενο του πένθους της μέσα στην πρόιμη τριαδικότητα.

Το ‘μυστικό’ του συμπλέγματος, σύμφωνα με τον Green, έγκειται στην πρωταρχική σκηνή. Η επιθυμία της μητέρας για το πατέρα καθίσταται μη αναπαραστάσιμη για το βρέφος, εφόσον η μητέρα είναι σαν να μην υπάρχει. Στη φαντασίωση της πρωταρχικής σκηνής το υποκείμενο λαμβάνει υπόψη τη μεγάλη απόσταση που το χωρίζει από τη μητέρα του. Η απόσταση αυτή του δημιουργεί θυμό, νιώθει ανίκανο να ξυπνήσει τη νεκρή μητέρα και να της προσφέρει τη ζωή. Όμως αντί ο αντίπαλος του υποκειμένου να είναι το αντικείμενο που έχει αιχμαλωτίσει τη μητέρα στο πένθος, το υποκείμενο-παιδί γίνεται το τρίτο μέλος που δείχνει να διαθέτει την ικανότητα να την ξαναφέρει στη ζωή και να της δώσει την ηδονή του οργασμού. Στη φαντασίωση της πρωταρχικής σκηνής επανεπενδύονται τα μνημονικά ίχνη της χαμένης αγάπης όπου αν δεν υπήρχε η φαντασίωση θα παρέμεναν αποεπενδυμένα. Την επανεπένδυση αυτών των αναμνήσεων ο Green την χαρακτηρίζει ως ‘ψυχρό πυρήνα που καίει σαν τον πάγο’.

---

¹ Ο Green χρησιμοποιεί το όρο σύμπλεγμα ‘ως ένα οργανωμένο σύνολο αναπαραστάσεων και αναμνήσεων που έχουν συναισθηματική αξία και είναι ασυνείδητες, ολικά ή μερικά. Διαμορφώνονται με βάση τις εμπειρίες της παιδικής ηλικίας, κυρίως σε διαπροσωπικό επίπεδο και αφορούν τα συναισθήματα, τις στάσεις, τις συμπεριφορές κλπ.’ (Γαλανάκη, 2003).

Ο Modell (1999) μελετώντας το έργο του Green προτείνει να γίνει διάκριση μεταξύ του ‘σύνδρομου της νεκρής μητέρας’ και του ‘σύμπλεγματος της νεκρής μητέρας’. Το ‘σύνδρομο της νεκρής μητέρας’, σύμφωνα με τον Modell, είναι ένα κλινικό σύνδρομο στο οποίο κυριαρχεί η πρωτογενής ταύτιση με τη συναισθηματικά νεκρή μητέρα (αυτό περιέγραψε ο Green), ενώ το ‘σύμπλεγμα της νεκρής μητέρας’ αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα αντιδράσεων του ατόμου σε μια χρόνια καταθλιπτική απύουσα μητέρα. Επίσης ο Modell άσκησε κριτική ως προς το σημείο έναρξης της κατάθλιψης. Βασιζόμενος στην κλινική του εμπειρία, πιστεύει ότι η κατάθλιψη της μητέρας δεν έχει σαφές χρονικό σημείο έναρξης καθώς οι περισσότεροι ασθενείς του θυμούνται μια χρόνια καταθλιπτική μητέρα.

Ο Bollas (1999) αναφέρεται στο ‘σύμπλεγμα της νεκρής μητέρας’ παρουσιάζοντας την περίπτωση ενός αναλυόμενου του, του Antonio, ο οποίος εκδήλωνε το σύμπλεγμα αυτό. Ο Antonio αντιμετώπιζε δυσκολίες στις προσωπικές του σχέσεις και στην εργασία, επίσης κατακλυζόταν από βίαιες φαντασιώσεις και παρανοειδείς σκέψεις.

Τα άτομα που βίωσαν ένα τραυματικό γεγονός στα πρώιμα χρόνια της ζωής τους, σύμφωνα με τον Bollas, υφίστανται ένα *διχασμό-διχοτόμηση* του εαυτού, έχουν την αίσθηση ενός *παλαιού ή αληθινού* εαυτού που υπήρξε κάποτε και ενός *ψευδή ή μεταλλαγμένου* εαυτού που προέκυψε εξαιτίας μιας απότομης αλλαγής στην οικογενειακή ατμόσφαιρα. Ο *αληθινός εαυτός* είναι αυτός που είναι ικανός να αγαπά και να ευημερεί, ενώ ο *ψευδής* είναι αυτός που μισεί και καταστρέφει.

Ο Antonio αναφέρει ότι ανέπτυξε ένα εαυτό *τέρας*, ο οποίος σόκαρε ακόμα και τον ίδιο. Με την συμπεριφορά του τραυμάτιζε τους άλλους με τον ίδιο τρόπο που τραυματίστηκε και αυτός, εγκατέλειπε ξαφνικά όπως τον εγκατέλειψαν. Τα καλά αισθήματα του ήταν επιφανειακά, δεν γνώριζε πώς να εκφράζει την αγάπη του, αφού *‘η αγάπη είναι θαμμένη στη νεκρική μητρόπολη’* (Green, 1983). Οι παρανοειδείς σκέψεις του (π.χ. πίστευε ότι οι επιβάτες του λεωφορείου μιλούσαν για αυτόν), κρύβουν την ανάγκη του να προσελκύει την προσοχή και το ενδιαφέρον των άλλων, ακόμα και με αρνητικό τρόπο. Ο Antonio χαρακτήρισε τον εαυτό του ως ένα *‘μεταλλαγμένο περιπατητή’* που κινείται μεταξύ ζωής και θανάτου. Τα άτομα που ανήκουν στο ‘σύμπλεγμα της νεκρής μητέρας’ αντιστέκονται σε οποιαδήποτε

επικείμενη αλλαγή, ακόμα και αν είναι για το καλύτερο (συμπεριλαμβανομένης και της ψυχανάλυσης).

Το σύμπλεγμα της νεκρής μητέρας στη ψυχαναλυτική διαδικασία

Το σύμπλεγμα της νεκρής μητέρας είναι ‘μια αποκάλυψη της μεταβίβασης’. Όταν το υποκείμενο εμφανίζεται για πρώτη φορά στον αναλυτή, τα συμπτώματα για τα οποία παραπονιέται δεν είναι καταθλιπτικού τύπου, συνήθως αντανακλούν την αποτυχία μιας επαγγελματικής και ερωτικής συναισθηματικής ζωής. Η αίσθηση της αδυναμίας είναι εμφανής: αδυναμία να βγει από συγκρουσιακές καταστάσεις, αδυναμία να αγαπήσει ή να επωφεληθεί των χαρισμάτων του. Η κατάθλιψη θα αποκαλυφθεί αργότερα στη μεταβίβαση, η οποία είναι μια επανάληψη της παιδικής κατάθλιψης που βίωσε το υποκείμενο πιθανόν ανεπεξέργαστη και βουβή, μια θεμελιώδης κατάθλιψη.

Ο αναλυόμενος προσκολλάται περισσότερο στην αναλυτική διαδικασία παρά στον αναλυτή. Προσπαθεί να τον αποπλανήσει, να τον σαγηνεύσει προκειμένου να προκαλέσει το ενδιαφέρον και τον θαυμασμό του. Η αποπλάνηση λαμβάνει χώρα μέσω της πνευματικής αναζήτησης που δεν αντιπροσωπεύει τίποτα άλλο παρά την αναζήτηση του χαμένου νοήματος. Ο αναλυόμενος υιοθετεί ένα ρητορικό ύφος ομιλίας με σκοπό να συγκινήσει και να μετακινήσει τον αναλυτή στο πλήθος των εσωτερικών του συγκρούσεων.

Ο αναλυτής μπορεί να βιώσει, μέσω της προβλητικής ταύτισης, πέρα από τα αρνητικά συναισθήματα έναντι του αναλυόμενου, τη σκέψη του να παραλύει και να παγώνει (Σαββόπουλος, 2012). Εδώ κρίνεται απαραίτητο να διατηρηθεί ‘ζωντανός’ και να αντισταθεί στις προσπάθειες του υποκειμένου να τον μετατρέψει σε ‘νεκρό αντικείμενο’. Ο κανόνας της σιωπής του αναλυτή σε αυτή την περίπτωση δεν ενδείκνυται γιατί θα διαιωνίσει το λευκό πένθος της μητέρας, αντί αυτού προτείνεται ο αναλυτής να χρησιμοποιήσει το θεραπευτικό πλαίσιο ως μεταβατικό χώρο όπου ο ίδιος να γίνει ένα ζων αντικείμενο χωρίς ποτέ να αφήνει την ουδετερότητά του. Η αμφιθυμία του υποκειμένου να επαναφέρει τη μητέρα στη ζωή είναι μεγάλη και αυτό γιατί αν η μητέρα ζωντανέψει πιθανόν να προσκολληθεί σε άλλα αντικείμενα και ο αναλυόμενος να την χάσει για άλλη μια φορά.

Στόχος της ψυχαναλυτικής διαδικασίας είναι να διαμορφωθεί μια πλαισιωτική δομή ώστε το υποκείμενο να βιώσει το πένθος και την κατάθλιψη, η οποία δεν θα είναι πια λευκή και βουβή. «*Η μητέρα πρέπει μια μέρα να πεθάνει ώστε μια άλλη 'μητέρα' να αγαπηθεί*». Ο θάνατος αυτός πρέπει να είναι αργός και απαλός ώστε να μην χαθεί η μνήμη της αγάπης της. Στο θεραπευτικό πλαίσιο ότι αποεπενδύθηκε θα επανεπενδυθεί, ότι 'χάθηκε' θα 'ξαναβρεθεί' και η 'απουσία' θα γίνει παρουσία στην ίδια τη ζωή.

Βιβλιογραφία

- Bollas, C. (1999). Dead mother, dead child. In Kohon, G. (ed.), *The dead mother: the work of Andre Green* (pp.87-107). London: Routledge.
- Γαλανάκη, Ε.(2003). *Η νεκρή μητέρα: αναζητώντας τις αναπτυξιακές ρίζες της ψυχικής διαταραχής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Duparc, F. (2008). *Andre Green*. (μετ. Γιαννάτου Γ.), Αθήνα: Κατάρτι.
- Green, A. (1983). La mere morte. In *Narcissisme de vie, Narcissisme de mort* (pp. 247-283). Paris: Les editions de minuit.
- Modell, A. (1999). The dead mother syndrome and the reconstruction of trauma. In Kohon G. (ed.), *The dead mother: the work of Andre Green* (pp.76-86). London: Routledge.
- Ποταμιάνου, Α. (2011). Andre Green. *Δελτίο της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας*, 44,4.
- Σαββόπουλος, Σ. (2012). Green Andre: Για το αρνητικό. Εις μνήμην. *Δελτίο της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας*, 46, 6-9.
- Winnicott, D.W. (1948). Reparation in respect of mother's organized defence against depression. In Winnicott D.W. (1984), *Collected papers: through paediatrics to psychoanalysis* (pp.91-96). London: Karnac.